

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-91-4-24>

РУСЬКА (УКРАЇНСЬКА) СКЛАДОВА У ВІЙСЬКУ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО

Токар Н. М.

*кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії України*

*Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна*

Період перебування українських земель під владою Великого князівства Литовського є вельми суперечливим і малодослідженим. О. Русина стверджує, що три століття (кінець XIII – XVI ст.) нерідко звуть «темними віками» вітчизняної історії через політичну інертність русько-української спільноти порівняно з бурхливими подіями кінця XVI-XVII ст. [1, с. 6]. Незважаючи на брак джерел, варто виділити ряд фундаментальних праць українських істориків, які висвітлюють різні сфери життя Литовсько-Руської держави (М. Довнар-Запольський, М. Любавський, Ф. Шабульдо, М. Котляр, В. Смолій, Н. Яковенко, О. Русина) [2]. Окреме місце серед наукових робіт з цієї тематики відведене дослідженню військової справи ВКЛ (М. Грушевський, І. Крип'якевич, Б. Черкас, О. Мальченко, Д. Журавльов) [3]. Однак узагальнюючого ґрунтовного дослідження, яке б всебічно висвітлило участь населення українських земель у війську ВКЛ, наразі не існує.

Основною військовою силою Великого Князівства Литовського було ополчення військового стану або «земська служба». За вимогою великого князя аристократія Литви й Русі була зобов'язана виставити збройні зағони, кількість вояків у яких визначалася розміром земельних володінь удільних князів і бояр.

У XIII – XVI ст. війська удільних князів складалися з дружини та «списів» – дружин васалів. «Спис» (початково «копье», «копие», «коріе» – польськ.) вперше згаданий літописом під 1153 р., згадується ще в XVI ст. (під 1500 р. вже як «списсы») [4]. Полк, що складався з 900 «списів», налічував трохи більше 7000 бійців [5]. Після входження окремих князівств до складу ВКЛ їхнє роздроблення призвело до скорочення ресурсів. Наприкінці XIV ст. – на початку XV ст. частина князів могла виставити за наказом великого князя не більше «списа». Так, у війнах Вітовта Кейстутовича та Свидригайла Ольгердовича брали участь десятки князів при невеликій чисельності війська. Особливо це стосується волинських князів, які зберегли свої малі уділи і в XVI ст. Навіть втративши статус удільних володарів, найсильніші з волинських

князів – Острозькі, Вишневецькі, Чорторійські, Корецькі, Сангушки та Ружинські у XVI – XVII ст. утримували власні війська, які склалися з професійних дружин та ополчення васалів [6].

Руські воїни посідали важливе місце у литовському війську. Так, за твердженням О. Уривалкіна, головним сподвижником Гедеміна був руський воєвода Давид, якому була доручена охорона фортеці Гродно і навіть командування армією в тих походах, в яких сам великий литовський князь не брав участі [7, с. 211-212].

Війська руських князів брали участь у всіх визначних битвах Литовської доби. Так, у битві на Синіх Водах (1362 р.) до складу загонів вірського війська князів Коріатовичів входили загопи васалів з Північної Київщини, Чернігівщини і частини Волині [8, с. 67]. У битві на р. Ворсклі (1399 р.) поряд з Гедеміновичами брали участь і руські князі Рюриковичі – Іоанн Борисович київській, Дмитро Данилович Острозький та його брат Олександр [9]. Битва під Вількомиром (1435 р.) між претендентами на литовський стіл Зигмунтом Кейстутовичем і Свидригайлом Ольгердовичем також відбулася за участі руських корогв. Проти 5 тис. дружинників і 4,5 тис. польських лицарів Зигмунта Свидригайло виставив 3 тис. хрестоносців, 1,5 тис. чеської піхоти, близько 500 татар та 2 тис. дружинників українських та білоруських князів, серед яких виділялися Данило і Михайло Гольшанські, Іван Бельський, Ярослав Семенович (князь мстиславський) [8, с. 76]. Перемогу у битві під Грюнвальдом (1410 р.) також було здобуто за участі українсько-білоруського війська. В польській армії з 50 корогв 7 нараховувалося з українських земель (Галицька, Холмська, Львівська, Перемишльська, Жидачівська, Тереховляньська і Подільська), а з 40 корогв литовської армії 36 були білоруськими або українськими. За приблизними підрахунками, з 45 тис. польсько-литовського війська білоруси становили 11 тис., українці – 10 тис., росіяни-новгородці – 500 чоловік, поляки – 19 тис., литовці – 3 тис., чехи, морави і сілезці – 1,5 тис.

Першій третині XVI ст. ознаменувалася низкою переможних для литовської держави битв над татарами – під Лопушним (Вишневецем) (1512 р.), під Сокалем (1519 р.) та під Ольшаницею (1527 р.). На чолі руських загонів, які брали у них участь стояли князі Михайло Вишневецький, Андрій Збараський – у 1512 р.; Василь, Лев і Олександр Корецькі – у 1519 р.; Юрій Слуцький, Федір Сангушко, Олександр Чорторійський, Іван і Олександр Вишневецькі – у 1527 р. Показовим є те, що у всіх трьох вищезгаданих битвах литовсько-руське військо очолював князь Костянтин Іванович Острозький, який згодом обіймав посаду великого гетьмана литовського. У знаменитій битві під Оршею (1515 р.) К. Острозький, маючи 30 тис. війська, скористався з взаємних задрощів двох московських воєвод князя М. Голіцина-Булгакова та І. Челядніна, і розгромив 80 тис. російського війська. За литовськими даними, у полон потрапило 8 воєвод, 37 командирів загонів і

1500 дворян, загинуло до 30 тис. чоловік. Князь Острозький навмисне імітував відступ, завівши противника під залп своєї артилерії. Ця битва вразила сучасників.

Отже, частка руського елемента у війську Великого князівства Литовського, а згодом і спільної польсько-литовської держави була досить вагомою. Жодна битва цієї держави не обходилася без участі українсько-білоруських полків. На жаль, ми не можемо визначити точне кількісне співвідношення руських і литовських вояків у згаданих баталіях через брак відповідних джерел, але наведені імена руських князів-учасників дають підстави стверджувати, що їхня частка становила не менше половини від загальної чисельності. Таке припущення зумовлене практикою «земської служби», тобто виставленням князями війська в залежності від земельних володінь. А оскільки всі вищезазвані руські князі були великими землевласниками, то цілком вірогідно, що саме їхні надвірні приватні загопи становили головну військову силу Литовсько-Руської держави.

Література:

1. Русина О.В. Україна під татарами і Литвою. К., Видавничий дім «Альтернативи», 1998. 320 с.

2. Довнар-Запольський М.В. Литовські упоминки татарським ордам. Скарбового книга Литовської метрики 1502-1509. Сімферополь, 1898. 91с.; Любавский М. К. Очерки истории Литовско-Русского государства до Люблинской унии включительно. Москва, 1910. 212 с.; Шабульдо Ф. Земли Юго-Западной Руси в составе Великого княжества Литовского. К. 1987; Котляр М. Грошовий обіг на території України доби феодалізму. К., 1971; Смолій В. А. Україна і Литва в XIV–XVI століттях. Політико-правові та соціально-економічні аспекти / Відп. ред; авт. кол.: Берковський В. Г., Блануца А. В., Ващук Д. П., Гурбик А. О., Черкас Б. В. Луцьк: ПрАТ «Волинська обласна друкарня», 2011. 256 с.; Яковенко Н. Українська шляхта з кін. XIV до сер. XVII ст. Волинь і Центральна Україна / Н. Яковенко. – Вид. 2-ге, перепл. і випр. К., 2008. 472 с.

3. Грушевський М. Питання оборони замків Великого князівства Литовського в XVI в.. Істор.-геогр. зб. 1928. Т. 2. С. 1-9; Історія українського війська. У 3-х т. / І.Крип'якевич, Б.Гнатевич, З.Стефаєв та ін. Уклад. Б.Якимович. Вид. 5-те, змін. і допов. К.: Варта, 1994; Черкас Б. Степовий щит Литви. Українське військо Гедиміновичів XIV–XVI ст. К.: Темпора, 2011; Мальченко О. Арсенали українських замків XV – середини XVII ст. К.: Ін-т української археографії та джерелознавства імені М.С.Грушевського, 2001. 378 с.; Журавльов Д. Визначні битви та полководці української історії. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2013. 416 с.

4. Кирпичников А. Н. К оценкам военного дела средневековой Руси. Древние славяне и Киевская Русь. Киев, 1989. С. 145.

5. Соловьев С. М. Сочинения. Москва, 1988. Кн. 2, т. 3. – 345 с.
6. Спечіунас Вітовт. Стасіс Кнежис. Арвідас Гайдіс Збройні сили Великого князівства Литовського. Стаття Універсальна литовська енциклопедія 31.03.2016 Вільнюс. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.vle.lt/Straipsnis/Lietuvos-Didziosios-Kunigaikstystes-kariu-omene-117512>
7. Уривалкін О.М. Таємничі грані історії. К.: КНТ, 2007. 340 с.
8. Журавльов Д. Визначні битви та полководці української історії. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2013. 416 с.
9. Супрасльській літопис Електронний ресурс. Режим доступу: <http://litopys.org.ua/psrl3235/lytov16.htm>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-91-4-25>

МАЛА ДУХОВНА СЕМІНАРІЯ У ЛЬВОВІ ЯК СКЛАДОВА БОГОСЛОВСЬКОЇ ОСВІТИ ГКЦ ВПРОДОВЖ 1920-1930-Х РР.

Хоркава І. І.

*аспіранка кафедри культурології та філософії
Національного університету «Острозька академія»
м. Острог, Рівненська область, Україна*

Важливим елементом організаційної структури Галицької митрополії Греко-католицької церкви (далі – ГКЦ) були духовні навчальні заклади. Вони сприяли окрім підготовки молодого покоління кліриків, ще й вихованню української молоді на засадах християнського вчення. Серед таких навчальних закладів були духовні семінарії у Львові, Станіславові та Перемишлі. Однак значимою серед них залишалася Львівська духовна семінарія, діяльність якої розпочалася ще 1783 р. Саме в її структурі діяло дві філії, так звані Малі духовні семінарії у Львові та Рогатині [1, с. 142-144]. Отже, метою даної розвідки є аналіз організаційної структури Малої духовної семінарії у Львові впродовж 1920-1930-х рр.

Мала духовна семінарія у Львові була організована ухвалою Львівського Синоду ГКЦ, який розпочав свою роботу 24 вересня 1891 р. Рішенням його учасників духовні семінарії розділялися на два типи, а саме малі та великі. У малих юнаки повинні здобувати середню освіту з обов'язковим прослуховуванням духовних вправ. Якщо за час навчання вони виявили у собі покликання до священничого стану, то після його завершення могли вступати до вищої духовної семінарії; і великі, в яких уже навчалися кандидати духовного стану [2, с. 150].